

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί τη μοναδική μονογραφία που κυκλοφορεί στον ελληνικό χώρο για το θέμα της νομικής προστασίας των εικαστικών έργων και έρχεται να συμβάλει ουσιαστικά στην προσπάθεια διαμόρφωσης και εμβάθυνσης του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας στον τόπο μας.

Η βαθύτερη νομική ανάλυση των εικαστικών έργων ήταν αναγκαία λόγω των ιδιαιτεροτήτων που εμφανίζουν σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες έργων, κυρίως λόγω της πληθώρας των μέσων και τρόπων δημιουργίας. Η ενσωμάτωσή τους σε ένα κατά κανόνα υλικό φορέα έχει ως αποτέλεσμα τη συνύπαρξη υλικής και άυλης μορφής στο ίδιο αντικείμενο το οποίο συγκεντρώνει όλη την αισθητική και οικονομική αξία του έργου. Ο φορέας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας πάνω στο άυλο αγαθό συνήθως είναι διαφορετικό πρόσωπο από τον κύριο του υλικού αντικειμένου με συνέπεια τη σύγκρουση δύο ανεξάρτητων δικαιωμάτων, της πνευματικής ιδιοκτησίας και της κυριότητας και την αναζήτηση της στάθμισης συμφερόντων των δύο πλευρών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο προσδιορισμός της πρωτοτυπίας και ο διαχωρισμός των πολλαπλών εννοιών της. Ειδικότερα, η έννοια της πρωτοτυπίας αναλύεται όχι μόνο ως απαραίτητη προϋπόθεση της προστασίας, αλλά και όσον αφορά την εφαρμογή του δικαιώματος παρακολούθησης, ενώ επιχειρείται μία εύστοχη διάκριση μεταξύ πρωτοτύπων και αντιγράφων έργων.

Η ιδιότητα του δικαιούχου προσδιορίζεται με βάση την κλασική αρχή ότι δημιουργός είναι το φυσικό πρόσωπο που δημιούργησε αρχικά το έργο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις συνέπειες της δημιουργίας στο πλαίσιο σύμβασης εργασίας, στην περίπτωση συνεργασίας περισσότερων προσώπων, καθώς και στο ζήτημα της παρέμβασης τρίτων προσώπων στη μορφή των εικαστικών έργων μετά το θάνατο του δημιουργού, είτε με την αποπεράτωση ημιτελών εικαστικών έργων, είτε με την αποκατάσταση προϋπαρχόντων ολοκληρωμένων εικαστικών έργων.

Την εποχή αυτή της μεγάλης τεχνολογικής ανάπτυξης, η σημασία του ηθικού δικαιώματος ως μέσο διαφύλαξης του προσωπικού δεσμού του δημιουργού με το έργο του παραμένει επίκαιρη. Η δημοσίευση ενός εικαστικού έργου συνιστά το καθοριστικό χρονικό σημείο και όριο εξωτερίκευσης του έργου και εισόδου αυτού στη σφαίρα της οικονομικής εκμετάλλευσης. Στο πλαίσιο της εξουσίας αναγνώρισης της πατρότητας εξετάζεται το θέμα της υπογραφής του δημιουργού ενός εικαστικού έργου, η οποία τίθεται συνήθως χειρόγραφα και αποτελεί κριτήριο γνησιότητας του έργου. Περαιτέρω, τονίζεται ότι η διατήρηση της ακεραιότητας αποτελεί

εγγύηση για εξασφάλιση της αρχικής εικόνας, όπως ο δημιουργός την επέλεξε. Ο έλεγχος του αμετάβλητου της εικόνας του εικαστικού έργου είναι πολύ δύσκολος μετά τη φυσική απομάκρυνση του δημιουργού από το έργο του. Συχνά ο δημιουργός βρίσκεται αντιμέτωπος με τον εκάστοτε κύριο του υλικού φορέα που πολλές φορές επεμβαίνει αυθαίρετα στο έργο του, το οποίο αντιμετωπίζεται όπως ένα απλό κινητό πράγμα. Επίσης εξετάζεται το θέμα της μεταβολής της θέσης ενός εικαστικού έργου και των συνεπειών που επιφέρει ειδικά όταν το έργο έχει τοποθετηθεί σε δημόσιο χώρο, ενώ αναλύεται και το θέμα της καταστροφής του έργου. Επιπλέον γίνεται διεξοδική ανάπτυξη πολλών συνήθων περιπτώσεων προσβολής της ακεραιότητας των έργων των εικαστικών τεχνών με παραδείγματα ελληνικής και ξένης νομολογίας.

Το περιουσιακό δικαίωμα ως μέσο οικονομικής εκμετάλλευσης αναπτύσσεται σε βάθος. Αναλύονται εκτενώς οι επιμέρους εξουσίες του, εξετάζονται οι συμβάσεις εκμετάλλευσης και η έννομη προστασία του δικαιώματος. Τα εικαστικά έργα γίνονται αντιληπτά στο κοινό μέσω του υλικού φορέα στον οποίο ενσωματώνονται. Ο υλικός φορέας είναι επομένως το μέσο με το οποίο το έργο γίνεται ορατό στο κοινό, το μέσο το οποίο αποτυπώνει και παρουσιάζει την εικόνα του έργου. Τονίζεται ότι αυτή ακριβώς η εικόνα συνιστά το αντικείμενο εκμετάλλευσης, γι' αυτό και η εμπορευματοποίησή της μέσω της αναπαραγωγής αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τρόπους οικονομικής εκμετάλλευσης των εικαστικών έργων, μετά την πώληση και τη δημόσια έκθεσή τους. Αναπτύσσεται επίσης το θέμα της αναγνώρισης ή μη ενός δικαιώματος επί της εικόνας του έργου στον κύριο του υλικού φορέα, ένα ζήτημα το οποίο είναι καίριο, γιατί τυχόν αναγνώριση στον κύριο του υλικού φορέα ενός δικαιώματος επί της εικόνας του έργου θα ισοδυναμούσε με παραχώρηση σ' αυτόν του δικαιώματος αναπαραγωγής.

Η περιορισμένη δυνατότητα οικονομικής εκμετάλλευσης των εικαστικών έργων δικαιολογεί την αναγνώριση του δικαιώματος παρακολούθησης το οποίο εμφανίζει τις γνωστές δυσκολίες εφαρμογής λόγω των αντικρουομένων συμφερόντων μεταξύ των εμπόρων τέχνης και των εικαστικών δημιουργών. Τα προβλήματα αυτά οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση στην ολοκλήρωση των εργασιών για την έκδοση της σχετικής οδηγίας με στόχο τη διεθνοποίηση της ρύθμισης.

Η εργασία διακρίνεται για την επιστημονική τεκμηρίωση και επεξεργασία των θεμάτων, για τη συνοχή και παράθεση νομολογιακών δεδομένων, για το κριτικό πνεύμα και την επιχειρηματολογία που αναδεικνύουν αυτοδύναμο τρόπο σκέψης, προσωπικό και πρωτότυπο ύφος γραφής. Χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η νομική πληρότητα και η ιδιαίτερη ευαισθησία με την οποία γίνεται η προσέγγιση των διάφορων ζητημάτων. Στο πεδίο της έρευνας έχει ληφθεί υπόψη ελληνική και αλλοδαπή θεωρία και νομολογία, ιδιαίτερα δε η γαλλική, λόγω της ιδιομορφίας των εικαστικών έργων και της ευρείας νομικής και καλλιτεχνικής ανάπτυξης στη Γαλλία.

Εύχομαι η μελέτη αυτή να αποτελέσει για τη συγγραφέα τη βάση για νέες αναζητήσεις στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας που αποτελεί επίκεντρο της δημιουργίας και του πολιτισμού.

Αθήνα, 16 Οκτωβρίου 2001

Δ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κατά την εκπόνηση της παρούσας διατριβής ήταν καθοριστική η συμπαράσταση που μου προσέφερε η Επίκουρη Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών, κα Δ. Καλλινίκου, τόσο για την επιλογή του θέματος, όσο και με τη γόνιμη συνεργασία της σε όλο το διάστημα της συγγραφής. Τόσο την ίδια όσο και τα άλλα δύο μέλη της εισηγητικής επιτροπής της διδακτορικής μου διατριβής, τον Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών, κ. Α. Παπαχρίστου και τον Επίκουρο Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών, κ. Α. Χιωτέλλη που με βοήθησαν με το ενδιαφέρον τους και τις πολύτιμες παρατηρήσεις και υποδείξεις τους, τους ευχαριστώ ειλικρινά.

Στον Ομότιμο Καθηγητή της Νομικής Σχολής Αθηνών και Διευθυντή του Οργανισμού Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, κ. Γ. Κουμάντο, θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για τη θερμή υποστήριξη και τις γόνιμες υποδείξεις του στο στάδιο ολοκλήρωσης του έργου αυτού.

Ευχαριστώ ακόμη την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Αθηνών, κα. Φ. Παπαρηγοπούλου - Σκορίνη, για την υποστήριξή της με πολύτιμες συμβουλές κατά τη συγγραφή της μελέτης αυτής.

Στον Καθηγητή μου κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών στη Νομική Σχολή του Paris II, Assas, κ. P-Y Gautier, χρωστώ πολλές πρωτότυπες ιδέες και ερεθίσματα που έδωσαν ακόμη μεγαλύτερη ώθηση στη δουλειά μου.

Δεν θα ξεχάσω με πόση προθυμία και αγάπη με μύησε στο χώρο των εικαστικών τεχνών η ζωγράφος και Καθηγήτρια του Γ' εργαστηρίου ζωγραφικής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθηνών, κα Ρ. Παπασπύρου. Της οφείλω πολλά.

Τον Πρύτανη, χαρακτή και Καθηγητή του Α' εργαστηρίου χαρακτηριστικής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, κ. Γ. Παπαδάκη, τον γλύπτη και Καθηγητή του Α' εργαστηρίου γλυπτικής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, κ. Θ. Παπαγιάννη και τη χαρακτρια και Λέκτορα του εργαστηρίου γραφικών τεχνών της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, κα Λ. Βιδάλη, ευχαριστώ για τις χρήσιμες πληροφορίες που μου έδωσαν για την κατανόηση του τρόπου δημιουργίας των χαρακτικών και γλυπτών έργων.